

К.В. Астахова

«ХТО НА СВІТІ ВСІХ МИЛІШЕ...»
АБО РОЗДУМИ ПРО РЕАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ
ПРИВАТНОЇ ОСВІТИ

Ювілей Асоціації навчальних закладів приватної форми власності, безумовно, є помітною подією у сфері освіти. Можна по-різному ставитися до тих чи інших об'єднань і організацій, створених приватними освітніми структурами, але саме їх існування – привід не тільки звернути увагу на сектор позабюджетного фінансування, але і спробувати проаналізувати перше двадцятиріччя його існування.

На жаль, вітчизняна система освіти навряд чи «помітить» ювілейну дату, не зверне увагу й на факт майже чвертьвікового існування «приватників», їх проблеми та устремління.

Так склалося, що у нас інтерес до освіти, як правило, носить «сезонний» характер. До першого вересня і напередодні вступної кампанії у вищі навчальні заклади ЗМІ звертають увагу на освіту. При цьому, зазвичай, з'являються публікації двох напрямів: перші присвячені корупції в системі освіти, другі — низькій якості та нестабільності приватного сектора. Тому настання того або іншого сезону можна визначити за ситуацією в країні: якщо критикують приватні навчальні заклади, значить скоро літня вступна кампанія.

Є маса приводів поіронізувати й далі над дивною «сезонністю» інтересів до питань освіти і такою ж дивною «тематичною одноманітністю» публікацій. Але ситуація і без цього достатньо ясна: суспільству із завидною постійністю нав'язуються кліше, що дають помилкові сигнали типу: «приватне — слабке», «освіта — корупція». І все. Далі — ні аналізу, ні плану дій.

І це в той час, коли в освіті (на всіх її ступенях) відбуваються динамічні принципів зміни. Змінюються завдання, цілі, функції, суб'єкти, система фінансування, а ми боремося зі стереотипом: «приватне — означає слабке». Наша мета — забезпечити студентів підручникам, найновішою технікою та якісним складом викладачів. Ніби не з'явилося ще «ноутбукно-планшетне» покоління, не перейшли провідні освітні системи на видання навчальної літератури на електронних носіях, не пішли в минуле «закриті» університети, що ігнорують викладачів-практиків.

У цілому, вже досить довго приватний сектор доводить своє право на існування. Навчальні заклади приватної форми власності існують, навчають студентів, школярів, дошкільників, готують кандидатів і докторів наук, проводять наукові конференції та видають монографії. Вони є, і вони помітні. Статистика це підтверджує. Звичайно, є лідери і аутсайтери, є носії ідеї і халтурники, є проблеми і досягнення. Предметом постійної уваги органів влади та управління є саме проблеми і недоліки, досягнення вищих навчальних закладів приватної форми власності до уваги вони не беруть. Шкода, адже за понад двадцять років існування в «приватному освітньому полі» накопичилося достатньо багато цікавих точок зростання, опора на які могла б дати позитивні результати для системи освіти в цілому.

Приватні навчальні заклади (насамперед вищі), у будь-якому разі краща їх частина, сьогодні наочно демонструють, що підходить до оцінки діяльності освітніх установ, коли за основу беруться ресурси, які ними використовуються, а не якість отриманих результатів, однозначно застаріли.

Більше того, досвід ряду приватних ВНЗ показує, що вони можуть гнучкіше реагувати на нові тенденції сучасної освіти, ніж багато традиційних вузів. Наприклад, у світі існують численні рейтинги, де українських вищих навчальних закладів немає. Звичайно, вони дають підказки, є сенс їх знати і розуміти, але всі вони, без винятку, демонструють здатність тієї або іншої освітньої системи до вищих (лідерських) досягнень. Водночас, є й інші підходи, що дозволяють реально співвіднести себе з іншими, «зорієнтуватися в просторі». Йдеться про принцип ранжирування освітніх систем за групами ознак. Ці принципи — один із підходів, що застосовуються сьогодні в Європі (автори — члени відомої Лісабонської ради). Вони базуються на таких методологічних принципах:

— системі вищої освіти необхідний баланс, потрібно враховувати інтереси і суспільства, й індивіда;

— вища школа повинна бути здатна — не на риторичному рівні — до створення суспільства, в якому основним чинником є людський капітал.

Сьогодні вкрай важливо засвоїти, — і приватна вища школа тому підтвердження, — що вже недостатньо просувати групу національних лідерів у сфері освіти, вважаючи, що окремі оазиси досягнень скрасять загальну безрадісну картину. Найширше і, зрештою, найважливіше завдання системи вищої освіти — забезпечити освітою і підготувати до абсолютно реальних соціальних і економічних проблем, що стоять перед ними, якомога більше людей, незалежно від їх віку, соціального стану і навіть попередніх навчальних досягнень [1, с. 180].

Для ранжирування систем освіти використовують, як правило, шість критеріїв: охоплення (здатність системи вищої освіти в країні випускати велику — щодо чисельності населення — кількість фахівців); доступність (готовність системи приймати і навчати студентів, які після закінчення школи мають невисокий рівень здібностей до навчання); ефективність (здатність випускати фахівців, які володіють навиками, затребуваними на ринку праці); привабливість (готовність системи освіти так будувати навчання у вузах, щоб іноземні студенти віддавали перевагу університетам цієї країни); вікове охоплення (здатність освітньої системи функціонувати як інститут, що дозволяє здобувати освіту протягом усього життя); гнучкість (здатність до реформ і змін як елемент якості самої системи в цілому) [1, с. 175–190].

Якщо такі принципи ранжирування застосовувати до приватної системи вищої освіти, то виявиться, що більшості критеріїв ВНЗ повністю (або частково) відповідають. До того ж, серед них є такі, які можна віднести до категорії «точок зростання» за тими чи іншими напрямками.

Отже, маємо всі підстави віднести Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» до лідерів, який протягом усіх років свого існування реалізує експеримент зі становлення системи безперервної освіти. Під керівництвом і за ініціативою свого першого ректора, доктора історичних наук, професора Астахової В.І., була розроблена і впроваджується у практику концепція безперервної освіти, побудована на принципах інтеграції, а не простого арифметичного додавання освітніх ступенів. За минулі двадцять два роки (ХГУ «НУА» заснований 29 травня 1991 р.) навчальний заклад інституціоналізувався в науково-навчальний комплекс, що має статус експериментального майданчика МОН України. Структура включає: дитячу школу раннього розвитку (підготовка дітей у віці 1,5–5 років за розвиваючими авторськими програмами), спеціалізовану економіко-правову школу з поглибленим вивченням іноземної мови, університет IV рівня акредитації, аспірантуру, докторантуру, MBA-програми (сумісні з університетом м. Толедо — США і школою бізнесу м. Мантре — Швейцарія) та програму для людей літнього віку «50+». Створено умови для реалізації концепції безперервної освіти і «довжиною в життя», і «шириною в життя», тобто не тільки можливості проходження всіх ступенів формальної освіти (дошкільна — загальноосвітня — вища — післядипломна), але й додаткові форми, що дозволяють підсилити підготовку на кожному зі ступенів (гуртки, секції, клуби, студії, факультет додаткових спеціальностей, школа підприємництва, численні стажування, програми і конкурси).

Як результат — достатньо стабільні і високі показники за такими критеріями, як: охоплення освітою, доступність, ефективність, вікове охоплення. Крім того, в про-

цесі інституціоналізації комплексу виникли напрацювання, які зробили ХГУ «НУА» унікальними (з точки зору відтворення його характерних рис іншими навчальними закладами). Серед них – створення інтегрованих кафедр (робота в рамках єдиного колективу вчителів загальноосвітньої школи і викладачів ВНЗ), розробка і впровадження інтегрованих програм фундаментальних навчальних дисциплін (математика, іноземні мови, історія, українська мова і література, інформатика, фізичне виховання та ін.), реалізація комплексних програм «Кадри», «Батьки», «Робота з обдарованими учнями і студентами», «Здоров'я» і т. ін.

Ще одна характерна риса, властива НУА – увага до громадянсько-патріотичного виховання, до формування особистості. І на початку 90-х ХХ століття, коли виховні функції були «звільнені за непотрібністю» з вищої школи, і в 2000-х, коли різновекторність виховного впливу нічого, крім шкоди, нанести не могла, у НУА була (і залишається) своя власна позиція, свої підходи, суть яких полягає у сприйнятті освіти як сукупності нерозривних частин – навчання і виховання. При цьому, на думку фундатора академії, проф. Астахової В.І., виховання набуває вирішального значення [2, с. 53–63].

В одній достатньо еkleктичній статті викласти концепцію громадянсько-патріотичного виховання не тільки складно, але й недоцільно (полегшених підходів до проблеми і без того вистачає). Але можна позначити базові принципи.

У НУА підходи до побудови виховної дії базуються на педагогіці партнерства (звідси, до речі, і програми «Виховання вихователів» і «Батьки», школа молодого викладача, професорська рада та ін.), на формуванні у тих, хто навчається, соціального капіталу і глобальної соціальної довіри, без яких у сучасному світі навряд чи можлива успішна життєдіяльність [3].

Реалізація принципів здійснюється не тільки через прямий вплив на школярів і студентів, але і через увагу до підбору і розвитку кадрів (оскільки без усвідомлення викладачів своєї причетності до здійснення місії навчального закладу, її виконання приречене на провал), контактів із батьками («проєктування» батьків, які розуміють і приймають позиції навчального закладу – одне зі складних завдань), вибудовування контактів з випускниками, розвиток самоврядування (шкільного, студентського, викладацького), реалізація великих соціально-значущих проєктів (відкриття Алеї Пам'яті на честь 65-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні, студентської каплиці св. Татіани, монумента «Вогонь знань», створення центрів українознавства, російської культури, проведення генеалогічного конкурсу «Історія моєї сім'ї», реалізація проєкту «200-річчя Бородінської битви. Україна пам'ятає» і багато іншого).

Як результат – вища, ніж у випускників інших вузів, соціальна активність і сформованість соціального капіталу, тобто у світ виходять люди активні і розуміючі, що дозволяє їм краще сприймати зміни й усвідомлено брати участь у них.

Безумовно, перераховувати досягнення і позитивні моменти в історії Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» можна й далі. Вони є, і ними можна пишатися, тобто маємо вагомні аргументи в суперечці «Хто на світі всіх миліше...» Але важливішим і конструктивнішим є інший підхід: реальне об'єднання зусиль приватних навчальних закладів України, об'єднання саме тих «точок зростання», які в сумі створять позитивне сприйняття позабюджетного освітнього сектора, дозволять йому зайняти своє місце і закріпитися в загальній системі. Вже давно прийшов час поєднати конкуренцію і кооперацію в діяльності приватної освіти. І тут

Асоціація може надати істотну допомогу. Тим більше, що за плечима — двадцятирічний досвід. А тому — успіхів! Усім нам разом і кожному навчальному закладу окремо.

1. *Эдерер П.* Ранжирование систем высшего образования: граждане и общество в эру знаний / П. Эдерер, Ф. Шуллер, С. Виллямс / Вопросы образования. — 2009. — № 3. — С. 171–202; 2. Очерки истории Народной украинской академии. — Х.: Изд-во. НУА, 2006. — 520 с.; 3. Концепция развития НУА до 2020 г. — Х.: Изд-во. НУА, 2006. — 54 с.